

ELŐZETES RESTAURÁTORI SZAKVÉLEMÉNY

a volt Ferences, majd Erzsébet nővérek Budapest, Fő utca 41. sz. alatti kolostor refektóriumának mennyezeti falkép-restaurálásáról

műemléki törzsszám: **15156**
helyrajzi szám: **14448/4**

Történeti áttekintés a restaurálás szempontjából:

A ma a Magyar Máltai Szeretszolgálat Egyesület tulajdonában lévő egykori ferences kolostor építése része volt annak a nagyszabású építkezésnek, mely a török Budáról való kiűzését követte. 1703-ban tették le a kolostor alapkövét, és 1722-ben már kész a refektóriumot is magában foglaló épületszárny is. Az 1726-ra „U” alakot formáló épületet, az 1731-től 1741-ig a *Szent Ferenc Sebei Templommal* együtt épülő kolostorkerengő teszi zárt tömbbé.

A Felső-víziváros újjáépítése a barokk stílus jegyében történt. Ekkor épült a tér másik oldalán a *Szent Anna Templom* (1740-61.) is. **Vogl Gergely** festette ki a templom szentélyét, és őt tartják a *Szent Ferenc Sebei Templom* festőjének is. Arról nincs adat, hogy a kolostor refektóriumnak ki a festője, de tekintve, hogy eredetileg egy szervezeti egységet képezett a ma már önállóan működő két épület, a restaurálás célja lehet a **festő kilétének meghatározása** is.

A refektórium falképeire vélhetően inkább a XX. század volt nagyobb hatással, mint a korábbi évszázadok rá-és átépítései. Bár az előzetes falkutatás XIX. sz-i átfestés rétegét is mutatja, kérdés, hogy az 1945-ös ostrom utáni állapotok illetve a későbbi államosítás mekkora pusztítást eredményezett, mikor és mitől volt akkora beázás, hogy az egyik boltszakasz festése teljesen megsemmisült, és jelentős károkat okozott a többinél is.

Túl azon, hogy az épület jelenlegi funkciójának betöltésére alkalmasabbá válhat egy felújítást követően, mint kiemelt műemlék szerves részét képezi a Felső-Víziváros arculatának. **Műértékét tekintve a *Szent Anna Templom*, a *Szent Ferenc Sebei Templom* és a *Refektórium* hármasa, és azok vélhetően azonos festője teszi még fontosabbá.**

A restaurálás célja:

A 2003-ban végzett előzetes kutató feltárást nagyobb felületre kiterjesztve, meghatározni, feltárni, esztétikailag helyreállítani azt a réteget - a műemlékvédelmi hatósággal egyetértve - amely művészi kvalitását és fizikai állapotát is figyelembe véve, a magyar kultúrtörténetben fontosabb szerepet tölthet be.

Az előzetes kutatások alapján ez a réteg vélhetően az eredeti, a ferences időszakban készült falkép lesz.

Állapotleírás:

A négy boltszakaszra osztott, csehboltozatos helység, három boltozatának közepén ovális formájú, figurális jelenet látható. Az oldalfalak és a boltozathoz tartozó csegelyek halvány sárgára vannak kifestve. A helység előtörténetéből tudható, hogy beázás miatt a bejárat felőli negyedik boltszakasz festése megsemmisült, így ezt a területet nem érinti a falkutatás.

A refektórium mennyezeti falképei állapotának értékelése, a történeti háttérén túl, jelentősen támaszkodik, a 2003-ban végzett roncsolásos szondázó falkutatás eredményéből levonható következtetésekre.

A szondák alapján legalább három, különböző korokban készült, egymásra rétegezett felület különíthető el egymástól, melyek a legfelsőtől haladva a mélyebb rétegek felé, a következők:

1. Az oldalfalakon és a mennyezet jelentős részén a XX. századhoz köthető halványsárga festés, valamint a figurális képmezőket fedő, erősen megsötétedett, helyenként fényesen csillogó lakk, vagy olajos réteg.
2. A sötét fedőréteg alól előtűnő, vélhetően a XIX. században készült figurális festés, melynek a kompozíciót magában foglaló keretezése nem alkalmazkodik az alsóbb réteg kompozíciójához. Az még kérdéses, hogy a csegelyeknél előkerült levél-ornamentika ehhez a réteghez hogyan kapcsolódik.
3. A XVIII. században készült barokk falkép, melyez képest a XIX. században készült kép nézete, 180°-kal elfordítva lett megkomponálva. Az eredeti képmező körvonalait, valamint a csegelyek ornamentikáját, a kutató szondák sejtetni engedik.

A korábbi kutatást akkora területre kell kiterjeszteni, ahol áttekinthetőbbé válik az egyes rétegek állapota, továbbá falkutatást kell végezni az oldalfalakon is.

Tekintettel arra, hogy az esztétikai helyreállításhoz szükséges hiányzó információk kinyeréséhez szükséges, **további részleges feltárások** mérete már túlmutat, egy szondázó falkutatás keretein, ezért azt **már a tényleges restaurálási folyamat részének kell tekinteni.**

A részleges feltárással érintett felületek:

A mennyezet három boltszakaszában a képeken, valamint a csegelyekben készült kutatóablakok kiterjesztése a következő módon történne.

1. Elsősorban a képmezőkben a legalsó barokk réteg állapotának meghatározásához meg kell nagyobbítani azokat a szondákat, melyek erre a rétegre mutatnak.
2. Összefüggést kell keresni a felsejlő ovális, barokk képkeretező ornamentika és a csegelyek díszítése között.

3. Sávós kutatóablakok (~5cm széles) segítségével korábbi festett rétegeket kell keresni az oldalfalakon, a boltozat és az oldalfalak találkozásánál, a falfszakaszok középmezőjében és a lábuzatánál.
4. korábbi festés nyomait kell keresni az ablak- és ajtóbéletekben.

A feltárás módja:

A korábbi kutatás eredményeiből kiindulva a feltárás elsősorban mechanikus eszközökkel (szike, feltáró kalapács) történne.

A restaurálás szakszerű elvégzéséhez, egyéb diagnosztikai vizsgálatra nincs szükség.

A restaurálás főbb lépései:

1. Állványozás
2. További részleges feltárás
3. Feltárás: A kutatás eredményeitől függően.
4. Tisztítás: Mechanikus és oldószeres módszerekkel
5. Konzerválás
6. Vakolat kiegészítések
7. Esztétikai helyreállítás
8. Állványbontás
9. Dokumentáció készítése valamennyi munkafázisról

A restaurálás várható időtartama

Jelen szakvélemény abból a feltevésből indul ki, hogy tényleges feltárást, csak a mennyezet azon három boltozszakaszában kell végezni ahol a képek is találhatóak (~ 110 m²), valamint a legalsó barokk réteget kell helyreállítani. A teljes felület feltárása során előfordulhatnak olyan nehézségek, melyek a restaurálás időtartamát jelentősen befolyásolhatják. Mindezeket figyelembe véve a restaurálás 4-6 hónapot vesz igénybe.

A szakvéleményt készítette

Szűcs Gergely okleveles festőrestaurátor művész; szakértői névj. sz.: 21-0056
7400 Kaposvár, Bartók Béla u. 47.

Kaposvár, 2018. március 1.

Szűcs Gergely
restaurátor

Restaurátori tervezet a volt Ferences, majd Erzsébet nővérek
Budapest, Fő utca 41. sz. alatti kolostor refektórium falképeinek
részleges feltárásáról, restaurálásáról

műemléki törzsszám: **15156**

hrs. : **14448/4**

Tartalomjegyzék:

1. Szöveges tervdokumentáció

1.1. A restaurátorok megnevezése

1.2. A restaurálás célja

1.3. Építéstörténet

1.4. Falkutatás, állapotleírás

1.5. A restaurálás menete

2. Rajzi mellékletek

2 db Kártérkép

3. Egyéb mellékletek

3.1. Nyilatkozat a törvények betartásáról

4. Fényképmelléklet

19 db

5. Alaprajz

1:100

Vezető restaurátor, a tervezet készítője:

Szűcs Gergely okl. festőrestaurátor művész

okl. sz.: I-77/1995; **szakértői névj. sz.: 21-0056**

7400 Kaposvár, Bartók Béla u. 47.

Közreműködő restaurátorok:

Gedeon Gergely Péter okl. festőrestaurátor művész

okl. sz.: I-14/1988; **szakértői névj. sz.: 21-0019**

1136 Budapest Hegedűs Gyula u. 28. 2./1.

Gyöpös Miklós okl. festőrestaurátor művész

okl. sz.: 7412/043; **szakértői névj. sz.: 21-0056**

1125 Budapest, Városkúti u. 8.

Gyöpös Viktória okl. festőrestaurátor művész

okl. sz.: I-32/2000

2040 Budaörs, Csap u 3/2

Márk Zsófia okl. festőrestaurátor művész
okl. sz.: 147/2016
1125 Budapest; Szilágyi Erzsébet fasor 40.

Hutóczki Vivien okl. festőrestaurátor művész
okl. sz.: 78/2016
2336 Dunavarsány, Széchenyi utca 27.

A restaurálás célja:

A 2003-ban végzett előzetes kutató feltárást nagyobb felületre kiterjesztve, meghatározni, feltárni, esztétikailag helyreállítani azt a réteget, amely művészi kvalitását és fizikai állapotát is figyelembe véve, a magyar kultúrtörténetben fontosabb szerepet tölthet be.

Az előzetes kutatások alapján ez a réteg vélhetően az eredeti, a ferences időszakban készült falkép lesz.

Történeti áttekintés a restaurálás szempontjából:

A ma a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület tulajdonában lévő egykori ferences kolostor építése része volt annak a nagyszabású építkezésnek, mely a török Budáról való kiűzését követte. 1703-ban tették le a kolostor alapkövét, és 1722-ben már kész a refektóriumot is magában foglaló épületszárny is. ►(17-19. kép) Az 1726-ra „U” alakot formáló épületet, az 1731-től 1741-ig a *Szent Ferenc Sebei Templommal* együtt épülő kolostorkerengő teszi zárt tömbbé.

A Felső-víziváros újjáépítése a barokk stílus jegyében történt. Ekkor épült a tér másik oldalán a *Szent Anna Templom* (1740-61.) is. **Vogl Gergely** festette ki a templom szentélyét, és őt tartják a *Szent Ferenc Sebei Templom* festőjének is. Arról nincs adat, hogy a kolostor refektóriumnak ki a festője, de tekintve, hogy eredetileg egy szervezeti egységet képezett a ma már önállóan működő két épület, a restaurálás célja lehet a **festő kilétének meghatározása** is.

A refektórium falképeire vélhetően inkább a XX. század volt nagyobb hatással, mint a korábbi évszázadok rá-és átépítései. Bár az előzetes falkutatás XIX. sz-i átfestés rétegét is mutatja, kérdés, hogy az 1945-ös ostrom utáni állapotok illetve a későbbi államosítás mekkora pusztítást eredményezett, mikor és mitől volt akkora beázás, hogy az egyik boltszakasz festése teljesen megsemmisült, és jelentős károkat okozott a többinél is.

Túl azon, hogy az épület jelenlegi funkciójának betöltésére alkalmasabbá válhat egy felújítást követően, mint kiemelt műemlék szerves részét képezi a Felső-Víziváros arculatának. **Műértékét tekintve a *Szent Anna Templom*, a *Szent Ferenc Sebei Templom* és a *Refektórium* hármasa, és azok vélhetően azonos festője teszi még fontosabbá.**

Falkutatás, állapotleírás:

A refektórium mennyezetén, és csak a mennyezetén 2003-ban roncsolásos, kutató falszondázás történt, melynek célja a boltozat különböző korokból származó falfestései rétegrendjének meghatározása volt. ►(1-6; 15-16. kép)

A négy borszakaszra osztott, csehboltozatos helység, három boltozatának közepén ovális formájú, figurális jelenet látható. Az oldalfalak és a boltozathoz tartozó csegelyek halvány sárgára vannak kifestve. A helység előtörténetéből tudható, hogy beázás miatt a bejárat felőli negyedik borszakasz festése megsemmisült, így ezt a területet nem érintette a falkutatás. ►(17-19. kép)

A refektórium mennyezeti falképei állapotának értékelése, a történeti háttéren túl, jelentősen támaszkodik, a 2003-ban végzett roncsolásos szondázó falkutatás eredményéből levonható következtetésekre.

A szondák alapján legalább három, különböző korokban készült, egymásra rétegezett felület különíthető el egymástól, melyek a legfelsőtől haladva a mélyebb rétegek felé, a következők:

1. Az oldalfalakon és a mennyezet jelentős részén a XX. századhoz köthető halványsárga festés, valamint a figurális képmezőket fedő, erősen megsötétedett, helyenként fényesen csillogó lakk réteg. ►(1-3. kép)
2. A sötét fedőréteg alól előtűnő, vélhetően a XIX. században készült, változó festői kvalitásokat mutató figurális festés, melynek a kompozíciót magában foglaló keretezése nem alkalmazkodik az alsóbb réteg kompozíciójához. Az még kérdéses, hogy a csegelyeknél előkerült levél-ornamentika ehhez a réteghez hogyan kapcsolódik. ►(6; 8; 16. kép)
3. A XVIII. században készült barokk falkép, melyet képest a XIX. században készült kép nézete, 180°-kal elfordítva lett megkomponálva. Az eredeti képmező körvonalait, valamint a csegelyek ornamentikáját, a kutató szondák sejtetni engedik. ►(4-5; 7; 9-15; 19. kép)

A kutatás során érintett felületek:¹

Kártérképi jelölés száma

1. 4-5. kép	I. 1; 7; 8; 21. kép
2. 6. kép	II. 2; 9-11; 13. kép
3. 17. kép	III. 3; 12; 16. kép
4. 18. kép	

Tekintettel arra, hogy az esztétikai helyreállításhoz szükséges hiányzó információk kinyeréséhez szükséges, **további részleges feltárások** mérete már túlmutat, egy szondázó falkutatás keretein, ezért azt **már a tényleges restaurálási folyamat részének kell tekinteni.**

---

¹ A falkutatásban érintett felületek helyét a fénykép és rajzi mellékletek részletezik.

A restaurálás szakszerű elvégzéséhez, **egyéb diagnosztikai vizsgálatra nincs szükség.**

A restaurálás menete

A falképek restaurálása két részletben történne, úgymint

- I. **Részleges feltárás** a mennyezetten, az oldalfalak szondázása, dokumentálás.
- II. A részleges feltárás eredményei alapján, **teljes feltárás** és/vagy tisztítás, valamint a konzerválás, vakolat kiegészítések után **esztétikai helyreállítás.**

I. szakasz

- **Állványozás**

A hatékony és igényes restaurálási munka, az egy építészeti tagozatot alkotó falfelületek egységes kezelése érdekében, olyan állványzatot kíván meg, amelyről adott falszakasz teljes felülete egy időben elérhető. A restaurátorok száma határozza meg, hogy ez egyszerre hány boltszakasz felállványozását jelenti.

- **Részleges feltárás**

A restaurálás első szakaszában, a mennyezet három boltszakaszában a képeken, valamint a csegelyekben készült kutatóablakok kiterjesztése, szerves oldószeres illetve mechanikus eszközökkel (szike, feltáró kalapács) a következő módon történne. A megsötétedett lakk réteg szerves oldószerek segítségével, míg a különböző festett rétegek mechanikusan tisztíthatók, illetve tárhatók fel.

1. A képmezőkben a legelső barokk réteg állapotának meghatározásához meg kell nagyobbítani azokat a szondákat, melyek erre a rétegre mutatnak.
2. Összefüggést kell keresni a felsejlő ovális, barokk képkeretező ornamentika és a csegelyek díszítése között.
3. Sávos kutatóablakok (~5cm széles) segítségével korábbi festett rétegeket kell keresni az oldalfalakon, a boltozat és az oldalfalak találkozásánál, a falszakaszok középmezőjében és a lábuzatánál.
4. korábbi festés nyomait kell keresni az ablak- és ajtóbélletekben.

II. szakasz

- **Feltárás, tisztítás**

A részleges feltárás eredményei alapján, lehet ténylegesen meghatározni azt a réteget, melyre az esztétikai helyreállítás irányuljon, és az ott alkalmazott módon lehet a feltárást tisztítást elvégezni. A mechanikus eszközök sorát, a finom lepedékek eltávolítására, a felületradírozásra alkalmas eszközökkel kell kiegészíteni (wishab szivacs)

- **Konzerválás**

A feltárás, tisztítás után, a felület állagától, a színek intenzitásától függően, szükség lesz/lehet azok konzerválására. Olyan megoldás jöhet szóba, amely a vakolat pórusait nem tömíti el, a felületet nem hidrofóbizálja, illetve száradás után is visszaoldató marad. A restaurátori gyakorlatban erre a célra valamennyi követelménynek megfelel a metil-cellulóz, rosszabb megtartású felület szilárdítására, egy oxazolint tartalmazó, vízben és alkoholban egyaránt oldódó műgyanta. (KREMER Aquazol).

- **Vakolat kiegészítés**

Az eredeti vakolat színéhez és szerkezetéhez leginkább alkalmazkodva, mikroszemcsés kvarchomok- mész keverékét alkalmazzuk, 3:1 arányban.

- **Esztétikai helyreállítás**

Ez a sérülések, kopások retusálását, valamint a rekonstrukciós felületek megfestését jelenti. A helyreállítás során egy nyugodt harmonikus felület megteremtésével, az eredeti festői szándéknak oly módon való megközelítése a cél, hogy a restaurátor a sérülésekből fakadó zaklatott, töredezett részek kijavításával öncélú módon ne értelmezze újra a kompozíciót.

A barokk festés sajátosságaihoz igazodva teljes összképi helyreállításra törekszünk.

Az esztétikai helyreállítás anyagául a rekonstrukcióhoz mész pigment, retusokhoz mész- pigment, illetve Aquazol - pigment keverékét használjuk.

- **Dokumentáció**

A helyreállítás teljes folyamatáról képi illetve rajzi mellékletekkel ellátott dokumentáció készül.

Kaposvár, 2018. március 4.

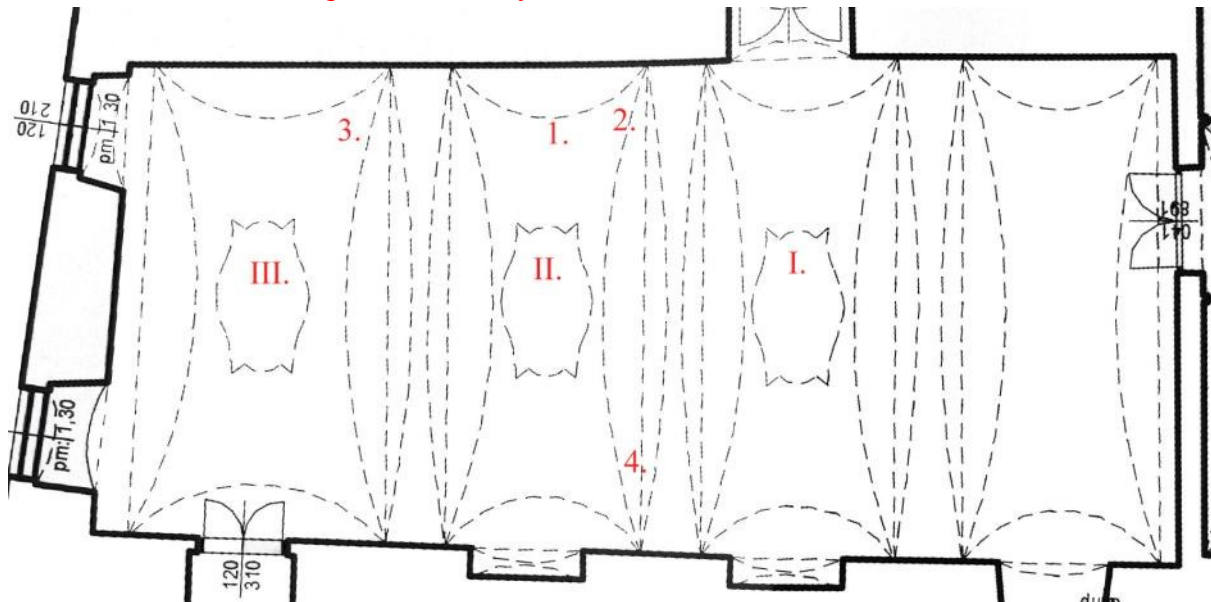
Szűcs Gergely
restaurátor

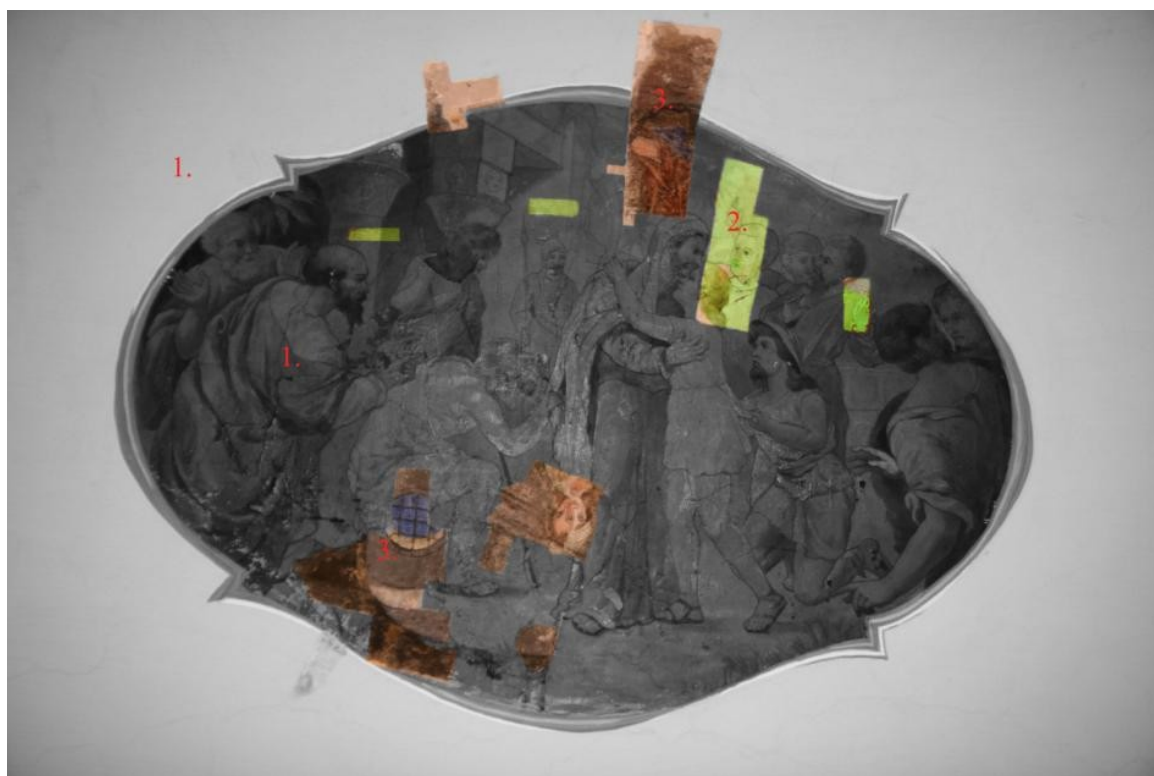
KÁRTÉRKÉP 1

A Fő utca 41. szám alatti volt kolostor refektóriumáról
Szondázó falkutatás

Főbb szondázó falkutató pontok a mennyezetben.

I.

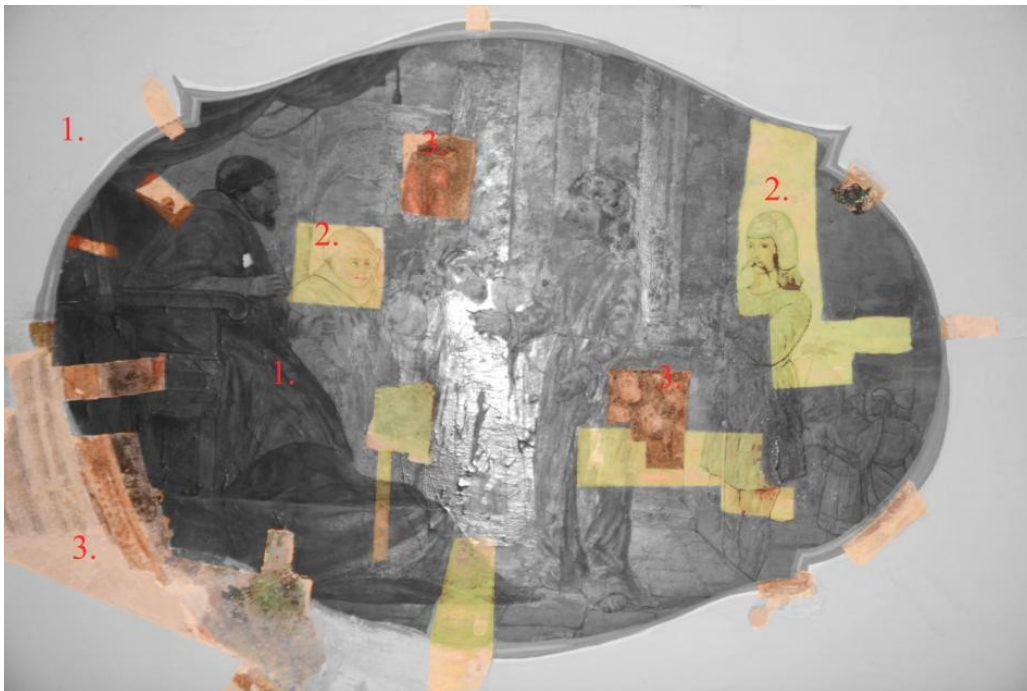

1. XX. századi festett felület
2. XIX. századi festés
3. XVIII. századi barokk festés

KÁRTÉRKÉP 2.

A Fő utca 41. szám alatti volt kolostor refektóriumáról
Szondázó falkutatás

II.

1. XX. századi festett felület
2. XIX. századi festés
3. XVIII. századi barokk festés

III.

1. MELLÉKLET

NYILATKOZAT

a volt Ferences, majd Erzsébet nővérek, Budapest Fő utca 41. sz. alatti kolostor refektórium falképeinek restaurálásával kapcsolatos törvények betartásáról

Alulírott, **Szűcs Gergely** (7400 Kaposvár, Bartók. B. u. 47; szakértői névj. sz.: 21-0056) restaurátor kijelentem, hogy a volt refektórium falképeinek restaurálása során, mindenben a vonatkozó törvényeknek megfelelően járok el, és a beosztott restaurátorokkal betartatom azokat.

Restaurátor etikai kérdésekben a Magyar Restaurátorok Egyesülete ajánlásait tekintjük mérvadónak.

Kaposvár, 2018. március 4.

Szűcs Gergely
okl. festőrestaurátor művész

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18

18.

19

19.

20

